

University of Groningen

Spelen met taal, een onderzoek naar taalstimulering op peuterspeelzalen in Veendam

Andreae, M.; Baaijen, V.M.; Besselse, M.; Buis, H.; Gosen, M.N.; Hoegee, H. van; Kuiper, H.A.; Kwant, A.; Wever, D.; Berenst, J.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2006

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Andreae, M., Baaijen, V. M., Besselse, M., Buis, H., Gosen, M. N., Hoegee, H. V., ... Berenst, J. (2006). Spelen met taal, een onderzoek naar taalstimulering op peuterspeelzalen in Veendam.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting van het rapport:

Spelen met taal

Een onderzoek naar taalstimulering op peuterspeelzalen in Veendam

M. Andreae, V.M. Baaijen, M. Besselse, H. Buis, M.N. Gosen, H. van Hoegee, H. A. Kuiper, A. Kwant, D. Wever en J. Berenst

Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie, Rijksuniversiteit Groningen, maart 2006

Samenvattende conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek is gekeken naar de wijze waarop in vijf peuterspeelzalen in Veendam aan taalstimulering wordt gewerkt. Er is een beschrijvende, kwalitatieve methode gebruikt, waarbij zowel pen/paper-observaties en video-observaties in de peuterspeelzalen als interviews met de leidsters als dataverzamelmethode zijn ingezet. Analyses van waargenomen patronen, die voor een deel zijn gebaseerd op transcripties van het videomateriaal, zijn aangevuld met analyses van de interviews en van beschikbare documenten. Er is stilgestaan bij een aantal algemene aspecten van activiteiten in de peuterspeelzalen die meer of minder stimulerend zijn voor de taalontwikkeling, maar er is per peuterspeelzaal ook één specifiek aspect bestudeerd. Deze aspecten zijn:

- de *rol van het spel* voor de (taal)ontwikkeling van de kinderen;
- de wijze waarop het *voorlezen en de omgang met boeken* vorm krijgt;
- de taalstimulering in de *interactie tussen leidster en kinderen*;
- de wijze waarop leidsters *omgaan met verschillen in taalvaardigheid* van de kinderen;
- en de manier waarop de *stimulering van woordenschatontwikkeling* gestalte krijgt.

In de beschrijvingen zijn steeds zowel voorbeelden van praktijken te vinden die een positieve uitwerking hebben op de taal- en geletterdheidsontwikkeling van kinderen, als verschijnselen die minder profijtelijk voor kinderen zijn. Deze evaluatieve uitspraken zijn gebaseerd op analyses van de betreffende momenten en op eerder onderzoek naar wat in de omgang van volwassenen met jonge kinderen effectief is voor de taalontwikkeling.

In deze samenvatting geven we nu eerst nog kort de conclusies uit de verschillende deelonderzoeken weer. Vervolgens zullen we enkele algemene conclusies formuleren en tenslotte formuleren we nog een aantal aanbevelingen voor de peuterspeelzalen in Veendam die uit het onderzoek afgeleid kunnen worden.

Peuterspeelzaal Minoes: rol van het spel

In deze peuterspeelzaal is in het bijzonder gekeken naar de *rol van spel* voor de cognitieve, sociaal-emotie en taalontwikkeling van de kinderen. Tijdens de bezoeken aan de peuterspeelzaal zijn de verschillende spelmomenten geobserveerd en in kaart gebracht. Daarbij is

vooral gekeken naar de manieren waarop de leidsters de verschillende spelactiviteiten gebruiken om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren.

De resultaten van het onderzoek laten zien dat de hoeveelheid taal die kinderen gebruiken per spelactiviteit verschilt, maar dat ook de aard en de mate van interactie met de juf per spelactiviteit zeer verschillend is. Met name bij het *doen-alsof-spel* van kinderen (*pretend play*) is de betrokkenheid van de leidsters vaak minimaal tot afwezig. Bij spelletjes aan één van de tafels vindt er wel interactie met de leidster plaats. Hun taalactiviteiten bestaan dan voornamelijk uit *instructies* en het uit het *verwoorden van handelingen* die de kinderen uitvoeren. Dit leidt tot weinig respons van de kinderen.

Wat betreft de *interactie tussen de kinderen* is het opvallend dat het meeste taalgebruik is te registreren tijdens *doen-alsof* activiteiten. Daarbij praten ze meer met elkaar naarmate ze meer aan elkaar gewend zijn en is het taalgebruik georiënteerd is op het fantasiespel. Verder bestaan de taalactiviteiten van peuters die spelen ook vaak uit (kritisch) commentaar op het bezit van speelgoed of op handelingen waarmee anderen of zichzelf bezig zijn.

De leidsters in deze peuterspeelzaal blijken goed op de hoogte van de mogelijkheden om kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling. Daarbij zijn zij ook van mening dat *spel* een centrale rol speelt in die ontwikkeling. In de peuterspeelzaal zijn veel attributen voor allerlei vormen van spel aanwezig. Het is echter jammer dat er door de leidsters weinig initiatief wordt genomen om het spel van de kinderen door hun inbreng ook talig te verrijken. Veel kinderen vertonen wellicht mede door die geringe betrokkenheid van de leidsters weinig gericht spelgedrag. Door kinderen ook in hun spelkeuze te observeren en door actief deel te nemen aan gerichte spelactiviteiten van kinderen, zouden de leidsters de (taal)ontwikkeling van kinderen veel meer kunnen stimuleren. Kortom, het lijkt in deze peuterspeelzaal niet te ontbreken aan ideeën wat betreft de doelen voor het spel maar wel aan de operationalisaties van die doelen in verschillende spelvormen waaraan kinderen kunnen deelnemen. Dat wil zeggen, hoe je die doelen kunt bereiken in verschillende spelvormen. Daarbij moet overigens opgemerkt worden, dat er ook te weinig tijd voor de leidsters lijkt te zijn om zowel die betrokkenheid bij het spel als ook andere taken waarvoor zij verantwoordelijk zijn, optimaal te realiseren. De ondersteuningskrachten die er zijn, zijn te weinig geschoold om die taken over te nemen.

Peuterspeelzaal Jip & Janneke: voorlezen

In deze peuterspeelzaal is in het bijzonder gekeken naar de wijze waarop de opntluikende geletterdheid van de kinderen gestimuleerd wordt. In het algemeen kan worden geconstateerd dat op deze peuterspeelzaal op een hele positieve manier met *lezen, voorlezen en boeken* omgegaan wordt. Kinderen leren dat boeken er zijn om te lezen en dat lezen leuk is. Het voorlezen vindt plaats op een vaste plek in het lokaal, namelijk op een lekkere bank met kussens. Voor de kinderen is die plek een vertrouwde omgeving. Ze weten waar (voor)gelezen wordt en pakken dan ook regelmatig uit eigen initiatief een boek om te zelf te 'lezen' of om uit voorgelezen te worden in een klein groepje of alleen. Er wordt bovendien in principe ieder dagdeel minimaal één keer in de grote kring voorgelezen, waarbij soms gebruik gemaakt wordt van een vertelkastje.

Het voorlezen verloopt in principe interactief, vooral in de kleine kring. De kinderen wordt bijvoorbeeld de kans gegeven zelf iets te zeggen naar aanleiding van het boek. Ook worden gebeurtenissen in het verhaal aan de werkelijkheid van de kinderen gelieerd door hen vragen te stellen die op henzelf betrekking hebben. Veel van die vragen hebben echter een gesloten

karakter, waardoor de kinderen toch maar weinig ruimte krijgen om zelf te vertellen. Voor hun taalontwikkeling is dat weinig profijtelijk. Als de voorlezers zich meer bewust zouden zijn van hun manier van vragen stellen, zouden de kinderen meer kunnen zeggen in het gesprek dat zou ontstaan.

Het voorlezen functioneert overigens ook als een manier om de woordenschat van de kinderen uit te breiden. Zo worden plaatjes bijvoorbeeld vaak in interactie met de kinderen benoemd. Als een boek meer dan eens gelezen wordt, krijgen de kinderen nieuwe woorden keer op keer opnieuw aangeboden, wat noodzakelijk is voor de woordenschatverwerving. Ook hier zou de talige inbreng van de kinderen overigens wel vergroot kunnen worden als er meer open vragen zouden worden gesteld.

Er wordt weinig tot geen aandacht besteed in deze peuterspeelzaal aan andere vormen van geschreven taal dan (prenten)boeken. Nergens zijn woorden of namen te zien en er is ook geen oriëntatie tijdens het voorlezen op geschreven woorden.

Tenslotte: geen van beide leidsters heeft de cursus van het VVE-programma Startblokken gevolgd of daar uitleg over gekregen. Ondanks dat werken ze toch al deels volgens de richtlijnen van Startblokken. Er wordt bijvoorbeeld af en toe gewerkt met een thema en het voorlezen neemt een belangrijke plaats in het programma in. Het thema-gerichte werken zou echter vaker en intensiever kunnen, zodat de kinderen gedurende een bepaalde periode echt op zo'n thema georiënteerd worden en rondom dat thema leren. Ook de keuze van de voorleesboekjes en de zelf te lezen boekjes en eventuele op te hangen geschreven kernwoorden zouden dan door het thema bepaald kunnen worden.

Peuterspeelzaal Abeltje: interactie tussen leidsters en peuters

In deze peuterspeelzaal is vooral gekeken naar de wijze waarop de *interactie tussen leidsters en peuters* vorm krijgt en meer of minder stimulerend is voor de taalontwikkeling van de kinderen. De leidsters op deze peuterspeelzaal weten een prettige sfeer te creëren. Dit is één van de basisvoorwaarden als het gaat om taalstimulering bij peuters, omdat kinderen alleen in een warme en veilige omgeving tot interactie bereid zijn. Uit eerder onderzoek is tevens bekend dat een veilige situatie bevorderlijk is voor de taalontwikkeling van jonge kinderen. De leidsters stimuleren de taalontwikkeling van de kinderen door soms korte individuele gesprekjes met hen te voeren en door hen vragen te stellen in de kring. Daarbij demonstreren ze soms vormen van *fine tuning* ten opzichte van de kinderen die geen antwoord weten te geven op een vraag. Toch blijven ook veel mogelijkheden onbenut. Met name de mogelijkheden die het spel van kinderen biedt voor taalstimulering, worden niet aangegrepen. Dit terwijl de leidsters het belang van het spel voor de ontwikkeling van de kinderen zeer centraal stellen. De volwassene die af en toe deelneemt aan dit spel kan echter zorgen voor een gerichte input van bijvoorbeeld nieuwe woorden en kan kinderen uitdagen tot praten en vertellen. Ook het benoemen van de handelingen die tijdens het spel plaatsvinden, kan stimulerend werken op de taalontwikkeling. Op deze manier kan het spelen de centrale activiteit binnen de peuterspeelzaal blijven vervullen, terwijl de opbrengst van het spelen voor de kinderen zeer vergroot wordt.

Een activiteit die ook weinig plaatsvindt in deze peuterspeelzaal is het voorlezen. De keer dat het voorlezen wel kon worden geobserveerd, was het opmerkelijk om te zien dat de kinderen allemaal enthousiast reageerden. Ook de reactie van de leidster op de activiteit was heel positief. Deze waarnemingen maken duidelijk dat het voorlezen op deze peuterspeelzaal veel meer mogelijkheden (ook voor taalstimulering) in zich bergt dan nu benut worden. Aan de collectie

boeken die op de plank van 'juf' staat en aan de aanwezigheid van een voorleesbank hoeft het daarbij niet te liggen; die zijn beschikbaar en wachten erop om ingezet te worden. Daarbij is het overigens wel raadzaam die boekenhoek een andere plaats te geven. Nu valt deze hoek niet op en zullen ouders bijvoorbeeld niet even een boekje lezen met hun kind tijdens het inloop half uurtje. Door deze hoek een meer in het oog springende plek te geven, komt de taalstimulering (die voor een belangrijk deel toch door middel van voorlezen gestalte moet krijgen) wat meer op de voorgrond te staan.

Het is als zeer positief te waarderen dat de leidsters binnenkort zullen starten met een verteltafel. Zeker in relatie tot het voorlezen kan zo'n verteltafel de taalstimulering ten goede komen als kinderen daar ook de gelegenheid krijgen zelf een verhaal na te spelen.

Peuterspeelzaal Otje: verschillen in taalontwikkeling

In deze peuterspeelzaal is vooral gekeken naar verschillen in taalontwikkeling tussen kinderen en naar de manier waarop leidsters hierop inspelen. Uit het onderzoek is gebleken dat de leidsters zich zeer bewust zijn van de aard van de verschillen tussen de kinderen en hierop inspelen door de kinderen op hun eigen niveau of iets daarboven, aan te spreken. Dit bewustzijn van de verschillen maakt dat de leidsters ook goed lijken aan te voelen wat ieder kind nodig heeft qua taalstimulering.

Er vinden veel taalstimulerende activiteiten plaats op deze peuterspeelzaal. In de eerste plaats stimuleren de inrichting van het lokaal, vaste rituelen en het feit dat er gewerkt wordt met thema's de taal- en geletterdheidsontwikkeling van de kinderen. Zo zijn bijvoorbeeld het gebruik van de vertel/thematafel en het binnenkomstritueel, waarbij de kinderen moeten zoeken naar de letters van hun naam, in dit verband van belang. Maar ook de interactionele praktijk van één van de leidsters om kinderen op hun eigen niveau of iets daarboven aan te spreken, is een uitermate belangrijke stimuleringsfactor.

Beide leidsters hebben een vast patroon in de dagactiviteiten. Deze dagactiviteiten worden goed benut: er worden klassikale, taalstimulerende activiteiten georganiseerd. Er kan echter nog meer uit deze activiteiten gehaald worden wat betreft taalstimulering, wanneer deze activiteiten meer gestructureerd zouden verlopen. Op die manier blijft er meer ruimte over voor (talige) initiatieven van de kinderen, bijvoorbeeld in de kring. Dit kan dan als vast moment heel geschikt zijn om de taalontwikkeling te stimuleren. Voorlezen in de kring kan als taalgerichte activiteit worden gebruikt, om ook de kinderen die niet uit zichzelf interesse voor boeken en geschreven taal tonen, hiermee intensief in aanraking te laten komen. Voor de taalontwikkeling van de kinderen is een interactieve manier van voorlezen daarbij noodzakelijk. Hierbij moet gedacht worden aan het stellen van open vragen en het relateren van de gebeurtenissen in het boek aan de beleavingswereld van het kind. De kinderen in deze peuterspeelzaal tonen overigens al een grote interesse voor geschreven taal en voor de activiteit van het schrijven.

De leidsters gebruiken de momenten van vrij spel om individuele gesprekken met de kinderen te voeren. Er doen zich echter meer gelegenheden voor om spel te verrijken met taal. De kinderen geven vaak zelf (non-verbaal) aanleiding tot een gesprek, maar ook de leidsters kunnen ook op eigen initiatief een gesprek op gang brengen. Vooral de minder taalvaardige kinderen hebben belang bij individuele aandacht en gesprekken met de leidster. Deze kinderen kunnen overigens ook leren van de meer taalvaardige kinderen. Voor zover het mogelijk is, zouden leidsters de samenwerking tussen de meer en minder in het Nederlands taalvaardige kinderen kunnen stimuleren. Die samenwerking vindt soms ook nu al plaats. Daarbij is bijvoorbeeld ook

gebleken dat de samenwerking tussen een kind van Nederlandse en een kind van Turkse afkomst dat bij binnenkomst nauwelijks of geen Nederlands spreekt, bevorderlijk kan werken voor de taalontwikkeling van het Turkse kind.

Tenslotte, uit dit onderzoek is gebleken dat er een verschil bestaat tussen de twee leidsters: de leidster die de cursus Startblokken heeft gevolgd, is aanmerkelijk meer met taalstimulering bezig dan de andere leidster in haar activiteiten. Dit wijst erop dat een cursus Startblokken leidsters meer bewust maakt van taal en de verschillen in taalontwikkeling. Deze leidster geeft zelf ook aan dat ze door de cursus Startblokken meer handvatten heeft gekregen om taal te stimuleren. De andere leidster heeft aangegeven dat er weinig aandacht besteed wordt aan taal binnen de opleiding die zij gevolgd heeft. Een cursus Startblokken zou dit gemis kunnen compenseren zonder dat de leidster in een keurslijf gedwongen wordt.

Peuterspeelzaal Pluk: woordenschatontwikkeling

In deze peuterspeelzaal is vooral gekeken naar de wijze waarop de *woordenschatontwikkeling* bij de peuters wordt gestimuleerd. Vastgesteld kon worden dat er veel aandacht voor taalontwikkeling is: door naamgeving en labelen, categoriseren en het opbouwen van woordnetwerken. De leidster maakt gebruik van rijmvormen in spontane taaluitingen, zowel bij de individuele interactie met peuters als in de groep, en met behulp van taalliedjes.

Hoewel Startblokken niet daadwerkelijk wordt gebruikt, worden er veel activiteiten ontwikkeld die corresponderen met de didactische uitgangspunten van deze methode. Spelactiviteiten als het bewegingsspel en het constructief spel krijgen alle nadruk in een sterk gestructureerd dagritme. Binnen die structuur wordt ook de woordenschatontwikkeling gestimuleerd. Een gestructureerd dagritme, een betekenisvol activiteitenaanbod en het observeren en evalueren vormen hier de basis van het pedagogisch handelen. Ontwikkelingen die geobserveerd en geëvalueerd zijn, worden vastgelegd op standaardformulieren.

Alleen voor geschreven taal is in deze peuterspeelzaal weinig aandacht. De aandacht op dit vlak beperkt zich eigenlijk tot het voorlezen. Dit is een opmerkelijke observatie in een peuterspeelzaal waar de leidster wel Boekenpret heeft geïmplementeerd. Ze lijkt dat echter vooral als een gezinsprogramma te beschouwen. Die beperkte aandacht voor geschreven taal in de ruimte verklaart misschien de geringe aandacht van de peuters voor de leeskast, die in de ontwikkeling van beginnende geletterdheid een belangrijke rol zou kunnen spelen.

Met betrekking tot de ontwikkeling van de woordenschat is er binnen de sterk gestructureerde dagindeling veel aandacht voor taalstimulering in het kringgesprek en bij vaste rituelen. Vanuit de onderwijsachtergrond van de leidster zijn de speelhoeken vooral een mogelijkheid om het didactisch handelen rondom de thema's te ondersteunen. Minder aandacht is er voor interactie en observatie tijdens het vrije spelen in de hoeken. De oorzaak hiervan ligt voor een belangrijk deel in het gebrek aan 'menskracht'. Observatie, evaluatie en registratie van die momenten in het ontwikkelingsspel zijn echter van groot belang voor de controle van zowel kwantitatieve als kwalitatieve ontwikkeling van de woordenschat. Met het aanstellen van een assistent-leidster zou dit probleem kunnen worden opgelost.

Individuele aandacht voor en interactie met peuters met een verschillend taalniveau is vooral aan de knutsel - en puzzeltafel mogelijk. Toch is het niet in alle gevallen mogelijk om een duidelijk verband vast te stellen tussen de observaties van de woordenschatontwikkeling van de kinderen en de uitslagen van een gestandariseerde test (Peabody Picture Vocabulary test).

Observaties in de werkelijkheid van het taalgebruik verdienen daarom de voorkeur; zoals gezegd kunnen die echter alleen systematisch worden gerealiseerd als er een extra (geschoolde) assistent-leidster aan de groep wordt toegevoegd.

Ten slotte kunnen leidsters om een goed inzicht in de ontwikkeling van de kinderen te krijgen, naast de standaardformulieren, ook een persoonlijk dossier bijhouden, dat de evaluatie en ontwikkeling van het eigen pedagogisch handelen ondersteunt.

Algemene conclusies

Uit het onderzoek komt naar voren dat er op alle peuterspeelzalen in Veendam wel vormen van taalstimulering waarneembaar zijn, maar dat de onderlinge verschillen groot zijn, zowel tussen de peuterspeelzalen als tussen de leidsters. Er worden niet alleen verschillende accenten gelegd, maar de kwaliteit van de taalstimulering varieert ook sterk. In de hier volgende algemene conclusies wordt de nadruk gelegd op de bevindingen die tot verbetering aanleiding zouden kunnen geven:

1. Ook al zijn peuterspeelzalen goed uitgerust wat betreft spelattributen (ook dat varieert overigens), dat biedt nog geen garantie voor een adequate inzet van die attributen. De kinderen hebben bijvoorbeeld geen baat bij de ruime sortering, als er te weinig aandacht is voor de mogelijkheden die diverse spelvormen bieden voor de (taal)ontwikkeling van kinderen. Ook zouden kinderen niet in de gelegenheid moeten worden gesteld om eindeloos met een spel bezig te blijven.
2. De momenten die zich goed lenen voor taalstimulering worden niet in alle situaties even goed benut. De betrokkenheid van de leidsters bij het *doen-alsof* spel van de kinderen is helaas vaak minimaal, en de *taalinput* tijdens kaart- en knutselspelletjes is vaak zeer beperkt en weinig uitnodigend tot taalproductie.
3. Het opmerkelijke is dat veel leidsters van mening zijn dat er een competitie bestaat tussen 'spelen' van de kinderen en 'taalstimulering'. Uit de literatuur komt echter duidelijk naar voren dat juist allerlei spelmomenten zich uitstekend lenen voor gerichte taalstimulering zonder dat daarmee het spel tot leersituatie gemaakt wordt.
4. In de interactie met de kinderen, tijdens individuele contacten maar ook tijdens kringactiviteiten, worden er te veel gesloten vragen gesteld. Daardoor krijgen de kinderen te weinig ruimte om zelf meer te zeggen dan een enkel woord.
5. *Beginnende geletterdheidsactiviteiten* krijgen te weinig aandacht op veel peuterspeelzalen. Op enkele peuterspeelzalen is zelfs het voorlezen een ondergeschoven kindje, terwijl bekend is dat het (interactief) voorlezen van kinderen tot de sterkste taalstimulerende activiteiten behoort. Maar op het merendeel van de peuterspeelzalen is de aandacht voor geschreven taal - in de vorm van *namen* en *woorden* van objecten in de klas - geheel afwezig. Ook tijdens het voorlezen wordt de aandacht niet op tekstelementen gericht. Peuters worden op deze manier niet in hun ontluikende geletterdheid gestimuleerd.
6. De meeste -maar niet alle- peuterspeelzalen werken aan de hand van thema's. De duidelijkheid van de thema's voor de kinderen laat echter vaak te wensen over. Ook de mogelijkheden die dergelijke thema's in het kader van taalstimulering bieden, worden niet ten volle benut. Zo worden thema's nergens verbonden met lijsten van woorden en woordvelden die rondom het thema relevant zijn en die de kinderen zich dus spelenderwijs eigen zouden kunnen maken.

Het mag uit de eerdere delen van dit slothoofdstuk duidelijk zijn geworden dat er in de peuterspeelzalen in Veendam ook veel positieve zaken zijn waar te nemen. Er blijkt bovendien een grote belangstelling onder de leidsters te bestaan om hun professionele aanpak nog verder te ontwikkelen in de richting zoals op één peuterspeelzaal al is gerealiseerd. We verwachten dan ook dat de leidsters de verbeterpunten uit dit onderzoek als een uitdaging voor de nabije toekomst zullen beschouwen. De ontwikkeling en het welzijn van hun peuters staat immers bij hen allen voorop.

Algemene aanbevelingen

Aansluitend bij de vorige paragraaf geven we een korte opsomming van de algemene aanbevelingen die voortvloeien uit het onderzoek. (De aanbevelingen die voor specifieke peuterspeelzalen gelden, zijn opgenomen in de desbetreffende hoofdstukken.)

1. Het voorlezen, het stimuleren tot zelf boekjes 'lezen' en andere geletterdheidsactiviteiten zouden een grotere plaats moeten krijgen in de peuterspeelzalen.
2. In de interactie met kinderen (tijdens de kring, het spel, het voorlezen, in individuele gesprekken) zouden de kinderen meer tot taalproductie moeten worden geprikkeld. Open vragen en goede vormen van feedback zouden dat proces op gang kunnen brengen.
3. Leidsters zouden van elkaars sterke punten kunnen leren door meer onderling overleg (tussen leidsters op een peuterspeelzaal, maar ook tussen peuterspeelzaalleidsters van verschillende peuterspeelzalen.) Op deze manier ontwikkelen de leidsters meer inzicht in hun eigen rol in de peuterspeelzaal; daarnaast biedt het hen de mogelijkheid om ideeën op te doen, materialen uit te wisselen etc., zodat ze in het vervolg (nog) beter in staat zijn om kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling.
4. Het gehele proces kan aanmerkelijk worden versneld als de leidsters gezamenlijk in een professionaliseringscursus voor een VVE-programma als Startblokken en/of de Taallijn VVE worden bijgeschoold.

Het gehele rapport is te downloaden op: www.rug.nl/wewi

Voor meer informatie:

Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie
Saskia Visser
Postbus 716
9700 AS Groningen
tel: 050-363 5271
e-mail: tawi@let.rug.nl